

АДВОКАТСКА КОМОРА СРБИЈЕ

Дечанска 13, 11000 Београд, Србија
Телефон: +381 11 32-39-072 Fax: +381 11 32-32-203
e-mail: a.k.srbije@gmail.com

Број: 1198/2021
Датум: 18.10.2021.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
СУДИЈА ЈАСМИНА ВАСОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК СУДА
СУДИЈА ДР ДРАГИША Б. СЛИЈЕПЧЕВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ГРАЂАНСКОГ
ОДЕЉЕЊА

НЕМАЊИНА 9
11000 БЕОГРАД

Поштована председнице Врховног касационог суда,

Поштовани председнице Грађанског одељења Врховног касационог суда,

Управни одбор Адвокатске коморе Србије је на седници одржаној 16.10.2021. донео одлуку да се обрати Врховном касационом суду са захтевом за доношење додатног образложења допуне правног става о дозвољености уговарања трошкова кредита усвојеног на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда од 16.09.2021.

Допуна правног става о дозвољености уговарања трошкова кредита од 16.09.2021.године, нејасна је у последња два става образложења истог, па је потребно додатно образложење из следећих разлога:

Како из чињеничног стања предмета који се пред судовима опште надлежности воде по тужбама грађана против банака, а који за предмет имају питање наплате трошкова обраде кредита и пуштања кредита у коришћење (течај), предметне накнаде су банке наплаћивале једнократно у целокупном износу одмах при закључивању уговора о кредиту. Једнократна наплата таквих трошкова не значи нужно и ништавост таквих одредби, јер се не ради о императивним нормама.

Да би одговорили на питање да ли је једнократна наплата у целокупном износу одмах при закључивању уговора о кредиту, од утицаја на остваривање судске заштите корисника кредита у покренутим парничним поступцима у којима се захтев састоји од захтева за утврђење ништавости такве одредбе о трошковима кредита, управо треба поћи од формулације коју је у својим досадашњим ставовима изнео и Врховни касациони суд, као и Суд правде ЕУ бр.Ц-84/19, према којима понуда банке треба да садржи јасне и недвосмислене податке, да кориснику пружи информације и објашњења тако да их он може упоредити са понудама других банака, како би проценио да ли услови из понуде одговарају његовим потребама. Клијент банке треба да буде у стању да процени економске последице које из те понуде произилазе, не доводећи га ни једног момента у заблуду. Дакле, уговорна одредба би била ништава само онда када би банка од корисника прикрила ефекте одговарајуће уговорне одредбе, и то у своју корист, а на штету корисника.

Користећи напред наведену формулацију, потребно је упоредити две понуде, и то ону са једнократном наплатом трошкова обраде кредита, са понудом банке која трошкове обраде кредита наплаћује за време трајања уговора о кредиту. Наиме, такве понуде су идентичне, у свему једнаке, изузев начина наплате трошкова. Такође, понуде треба упоредити из угла корисника финансијских услуга, дакле из угла физичког лица, које треба да одговори на питање: које су разлике између ове две понуде?

Домашај обичног човека у овом случају не може бити даљи од тога да направи разлику, која је на први поглед уочљива. Код једнократне наплате, трошкове ће платити одмах, а код понуде са отплатом, за време трајања уговора о кредиту, што значи да ће му рата кредита бити увећана за износ обраде кредита. Ово је пример на који начин би овакав или сличан одговор дала већина корисника па чак и они са правничким знањем.

Међутим, понуда са једнократним трошковима садржи озбиљну и вешто скривену ману, која кориснику никада није предочена, и остаће му непозната.

Та мана се најбоље види у понуди кредита, где се трошкови наплаћују за време трајања уговора. Уколико корисник закључи такав уговор о кредиту, и у неком будућем тренутку одлучи да кредит превремено отплати, или га рефинансира, или наступе промењене околности, или настане осигурани случај, односно било која околност која за последицу има раскид уговора о кредиту, такав корисник ће трошкове обраде кредита и трошкове пуштања кредита у течај, да плати само до момента раскида уговора, односно само што је доспело до тог момента.

Такав случај није са кредитом у ком су трошкови наплаћени једнократно. У том случају, банка је за себе уговорила наплату предметних трошкова унапред, за цео период трајања уговора о кредиту, занемаривши право корисника на умањење трошкова кредита од момента раскида уговора до момента који је уговорен.

Овде се треба подсетити и основних начела прописаних Законом о заштити корисника финансијских услуга, као што су: право корисника на равноправан однос са даваоцем финансијске услуге, право на заштиту од дискриминације, право на информисање, право на одређеност или одредивост уговорне обавезе, и право на заштиту права и интереса. Ова начела су у суштини конкретизација начела савесности и поштења из ЗОО. Оно што такође произилази из начела савесности и поштења, а садржано је и у ЗЗКФУ, је и професионална пажња. Она је дефинисана као повећана пажња и вештина која се у правном промету основано очекује од даваоца финансијске услуге у пословању са корисницима, у складу са правилима струке, добрим пословним обичајима и начелом савесности и поштења.

Према томе, банка је уговарањем једнократне наплате трошкова обраде кредита и пуштања кредита у течај, поступала супротно начелу савесности и поштења. Ово из разлога јер понуда банке садржи скривене економско-финансијске и правне последице по корисника у случају закључења уговора о кредиту са једнократном наплатом трошкова кредита. Наиме, корисник кредита се прећутно у незнању одрекао свог права на умањење трошкова кредита у случају раскида уговора или превременог враћања кредита. Како уговор садржи такву норму, а ЗЗКФУ прописује да уговор не може да садржи одредбе којима се корисник одриче права која су му гарантована овим законом, једина могућа последица по такву уговорену одредбу је њена ништавост, јер је иста уговорена и извршена. Како је банка поступала као несавесна страна, дужна је да кориснику износ наплаћених трошкова врати.

Добар део одговора на ова питања дао је и сам ВКС, нарочито са допуњеним ставом, међутим допуна става је и даље оставила отвореним ово питање, јер је образложење нејасно, односно може се погрешно у пракси тумачити.

Сагледавајући све околности, све аргументе и ЕУ суда и ЕСЉП, и аргументе из образложења става из 2018. године, става од 16.03.2021. и допуне става од 16.09.2021. године, сви уговори о кредиту, закључени између банака и физичких лица, предузетника или имаоца пољопривредних газдинстава, без обзира када су закључени, који садрже одредбу да се трошкови обраде кредита и пуштања кредита у течај наплаћују једнократно, ако су као такви и наплаћени, имају се сматрати ништавим.

Ово између осталог произилази и из правног става ВКС. Тако према сентенци из пресуде ВКС Прев.75/2020 од 4.06.2020.године, усвојена на седници Грађанског одељења од 16.03.2021.године, суд истиче да када банка у поступку одобравања кредита кориснику презентује обрачун накнаде трошкова обраде кредита кроз ефективну каматну стопу, тада уговарање њихове отплате кроз задржавање дела средстава у тренутку пуштања кредита у течај представља повреду начела савесности и поштења.

Такође, у једној од више стотина ревизијских одлука која је потписана од председника Грађанског одељења, као председника Већа др Драгише Б. Слијепчевић Прев 294/20 од 05.11.2020. се образлаже да одредба уговора о кредиту која предвиђа трошкове обраде кредита, сама по себи није противна принудним прописима јер она има основ у члана 1065. Закона о облигационим односима. Уколико је банка саопштила кориснику кредита износ трошкова обраде кредита и колико износи ефективна каматна стопа, тада не може накнадно вршити наплату таквих трошкова изван обрачуна ефективне каматне стопе, односно директно из износа одобреног кредита у моменту пуштања кредита у течај. Према томе, образложење допуњеног правног става – претпоследњи став тачка 3. је супротно свим досадашњим образложењима ревизијског суда и нема никакве везе са спецификацијом структуре трошкова.

Образложењем допуне правног става од 16.09.2021. се указује да овај допуњени правни става није од утуцаја на остварење правне заштите корисника кредита у покренутим парничним поступцима у којима се захтев за утврђење ништавости одредбе о трошковима кредита темељи на тврдњи да закључењу уговора није претходила писана понуда у којој је јасно и недвосмислено одређена висина и обавеза плаћања трошкова кредита. **У образложењу се Грађанско одељење није изјаснило шта се сматра јасном и недвосмисленим понудом када су трошкови кредита у питању, па је потребно додатно образложење у смислу напред наведених навода.**

Из допуњеног правног става једино је јасно, иако је то супротно образложењима више стотина ревизијских одлука, да се не може тражити утврђење ништавости уговорне одредбе о трошковима кредита само што њоме није извршена спецификација структуре и висине појединачног износа трошкова који су у збирном износу наведени у понуди и прихваћени од стране корисника кредита. Остаје нејасно да ли је банка дужна да образложи једнократну наплату и да ли је уговарањем једнократне наплате поступала супротно начелу савесности и поштења, јер понуда банке није садржавала упозорење да се корисник кредита на тај начин одриче свог права на умањење трошкова у случају раскида уговора или превременог враћања кредита.

Са свих напред наведених разлога, Адвокатска комора Србије сматра да је додатно образложење неопходно, како би се обезбедила правичност и једнак положај грађана – корисника кредита у покренутим судским поступцима.

Адвокатска комора Србије сматра да из цитиране пресуде ЕУ суда Ц 84/19 не произлази закључак да банка није дужна да доказује висину трошкова који су за банку настали трошкови приликом наводне „обраде“ кредита, односно да банка није дужна да докаже да ли је банка учинила било какву услугу кориснику кредита која би за последицу имала плаћање накнаде као противпрестације за пружену услугу. Из садржине предметне пресуде Европског суда правде број Ц 84/19, као једини закључак може произаћи став да је банка у току поступка дужна да докаже природу и постојање трошкова насталих приликом обраде кредита, односно природу и постојање наводно пружених споредних услуга.

Напомињемо да делови пресуде Европског суда правде број Ц 84/19, а које Врховни касациони суд цитира у допуни става од 16.09.2021. године, уопште не представљају закључак Европског суда правде, већ питања која исти поставља у току поступка, док одговори на наведена питања упућују на сасвим супротан закључак од оног који заузима Врховни касациони суд. Да је банка дужна у току поступка да докаже постојање, структуру и висину трошкова насталих приликом „обраде“ кредита, односно да је дужна да докаже да ли је кориснику кредита учињена било каква услуга на име „обраде“ кредита и да ли кориснику

кредита уопште и користи, указују следећи закључци Европског суда правде изнети у пресуди Ц 84/19:

- у уводу пресуде се наводи „да би се уговори требали састављати јасним, разумљивим језиком, потрошач би заправо требао добити могућност да прегледа све одредбе и, у случају каквих недоумица, требало би превагнути тумачење које је за потрошача најповољније.”
- тачка 7. образложења пресуде: „У случају уговора у којима се потрошачу све или одређене одредбе нуде у писаном облику, те одредбе увек морају бити срочене јасно и разумљиво. Ако постоји сумња око значења неке одредбе, предност има тумачење које је најповољније за потрошача.“
- тачка 69. образложења пресуде: „С друге стране, тачно значење појмова „главни предмет” и „цена”, у смислу члана 4. става 2. Директиве 93/13, не може бити одређен појмом „укупни трошкови кредита за потрошача”, у смислу чланка 3. тачке (г) Директиве 2008/48 (пресуда од 26. фебруара 2015., Матеи, Ц 143/13, ЕУ:Ц:2015:127, т. 47.). Тако чињеница да су различите врсте трошкова или „провизија” укључени у укупан трошак потрошачког кредита није одлучујућа у сврху утврђивања тога да су ти трошкови обухваћени главним услугама из уговора о кредиту.
- тачка 73. образложења пресуде: „У том погледу, будући да се састав заштите успостављен том директивом темељи на идеји да је потрошач у слабијем положају у односу на трговца, нарочито у погледу степена обавештености, тај захтев транспарентности треба схватити у ширем смислу, односно тако да се њиме прописује не само да предметна одредба потрошачу треба бити граматички разумљива него и да се том потрошачу омогући да на темељу тачних и разумљивих критеријума процени економске последице које из тога за њега произлазе.“
- тачка 81. образложења пресуде: „Кад је реч о оцени „примерености” уговорних одредби о којима је реч у предмету Ц 84/19, односно о односу између тражених плаћања и услуга на која се она односе, из одлуке којом се упућује захтев за претходну одлуку произлази да се наведеним одредбама не појашњава на коју су се услугу односили трошкови под називом „почетна накнада” и „провизија”.
- тачка 86. образложења пресуде: „С обзиром на претходна разматрања, на друго и треће питање у предмету Ц-84/19 ваља одговорити да чланак 4. став 2. Директиве 93/13 треба тумачити на начин да одредбе уговора о потрошачком кредиту којима се на терет потрошача стављају трошкови различити од поврата кредита у облику главнице и камата нису обухваћене изузецима предвиђеним том одредбом ако се тим одредбама не предвиђа ни природа тих трошкова ни услуга које се њима плаћају те ако су састављене на начин да код потрошача стварају забуну кад је реч о његовим обавезама и економским последицама тих одредби, што треба проверити суд који је упутио захтев“
- тачка 89. образложења пресуде: „У тим околностима, како би се дао користан одговор суду који је упутио захтев у предмету Ц 222/19, ваља преобликовати претходно питање као да се у суштини односи на то да ли се члан 3. став 1. Директиве 93/13 може тумачити на начин да се уговорна одредба о којој се није појединачно преговарало и којом се на потрошача пребацује терет некаमतних трошкова кредита који укључују трошкове зајмодавчеве пословне делатности испод највише законске горње границе може сматрати непоштеном у смислу те одредбе.“
- тачка 95. образложења пресуде: „Тако потрошачеви некаматни трошкови кредита који су на основу националног законодавства утврђени у највишем износу ипак могу довести до знатније неравнотеже у смислу судске праксе Суда, иако су одређени у износу мањем од те горње границе, ако услуге које се пружају у облику противчинидбе не произлазе разумно из услуга које се пружају у оквиру

склапања или управљања уговором о кредиту или ако се износи стављени на терет потрошача у оквиру трошкова одобравања и управљања зајмом покажу очито непропорционалним у односу на износ зајма. На суду који је упутио захтев је да у том погледу води рачуна о учинку других уговорних одредби како би утврдио узрокују ли наведене уговорне одредбе знатнију неравнотежу на штету зајмопримца.“

- тачка 96. образложења пресуде: „У таквим околностима, узимајући у обзир захтев транспарентности који произлази из члана 5. Директиве 93/13, не може се сматрати да је продавац робе или пружалац услуге могао разумно очекивати, поступајући транспарентно с потрошачем, да потоњи након преговора прихвати такву уговорну одредбу.“
- тачка 97. образложења пресуде: „Из претходно наведеног произлази да члан 3. став 1. Директиве 93/13 треба тумачити на начин да уговорна одредба која се односи на некаматне трошкове кредита којом се тај трошак одређује испод законске горње границе може на штету потрошача створити знатнију неравнотежу између права и обавеза странака које произлазе из уговора, ако на терет потрошача ставља трошкове који су непропорционални у односу на примљене услуге и износ зајма, што треба проверити суд који је упутио захтев.“
- Ставом 4. изреке пресуде Ц 84/19 се наводи: „Члан 3. став 1. Директиве 93/13, како је измењена Директивом 2011/83, треба тумачити на начин да уговорна одредба која се односи на некаматне трошкове кредита којом се тај трошак одређује испод законске горње границе може на штету потрошача створити знатнију неравнотежу између права и обавеза странака које произлазе из уговора, ако на терет потрошача ставља трошкове који су непропорционални у односу на примљене услуге и износ зајма, што треба проверити суд који је упутио захтев.“

Дакле, када су одредбе о споредним обавезама састављене на тај начин да истим нису предвиђене природа трошкова и услуга (на шта се односе и да ли су настали) који се њима плаћају, те ако су састављене на начин да код корисника кредита стварају забуну када је реч о његовим обавезама (плаћа се нешто што не постоји, или не у стварном износу), на поступајућем суду је да провери да ли су услуге стварно пружене и да ли су трошкови заиста настали.

Наведено тумачење Европског суда правде је потврђено у каснијој пресуди број Ц 224/19 и Ц 259/19.

Имајући у виду да ставови Европског суда правде изражени у одлукама број Ц 84/19 и Ц 224/19 у потпуности иду у прилог тезе да је банка дужна да докаже постојање трошкова и услуга које настају у поступку одобравања кредита, да би исте могла да наплати од корисника кредита, а да из образложења допуне става Грађанског одељења Врховног касационог суда произилази да недостатак спецификације структуре и висине трошкова обраде кредита није разлог за ништавост одредбе уговора о кредиту, потребно је додатно образложење да ли је у писаној понуди која је претходила закључењу уговора о кредиту банка дужна да образложи једнократну наплату трошкова обраде и пуштања кредита у течај и висину ових трошкова и корисника кредита упозори да се једнократном наплатом одриче права на умањење трошкова у случају превремене отплате или раскида уговора о кредиту, те да ли је супротно поступање банке противно начелу савесности и поштења, с обзиром је је једнократна наплата изузетак од правила да се трошкови обраде кредита наплаћује кроз период трајања уговора о кредиту и кроз обрачун ефективне каматне стопе.

ПРЕДСЕДНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

Јасмина Милутиновић, адвокат